

"והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"

(בראשית, כ"ח, י"ב)

רמות השיפוט הערכי-מוסרי

מחקריו של קולברג (1975) על התפתחות השפיטה המוסרית מראים תהליך המצביע על קיומם של 6 שלבים התפתחותיים שהם אוניברסאליים. ששת שלבים אלו חולקו ע"י קולברג ל-3 רמות:

רמה 1: תגמול – שכר או עונש

שלב 1. אוריינטציה על עונש וציות - בשלב זה מתמקד האדם על התוצאות המידיות של מעשיו לגבי עצמו בלבד. המניע למעשים הוא לחמוק מעונש או לקבל פרס. מניעת עונש וכניעה לסמכות נתפסות כבעלות ערך בפני עצמן.

שלב 2. אוריינטציה על הדדיות כמקור לטובות הנאה - האדם מוכן לעשות מעשה טוב לזולתו, תוך חשבון שהזולת אף הוא יגמול לו במעשה טוב. אם הזולת נתפס כמקור לטובות הנאה, אזי כדאי להתאמץ ולהיטיב עמו. ההדדיות – יסוד המפתח בחשיבה בשלב זה, היא תמיד עניין של "שמור לי ואשמור לך".

רמה 2: נורמות חברתיות

שלב 3. אוריינטציה על מקובלות בקבוצה - אדם מזהה התנהגות ראויה עם כל מה שמוצא חן בעיני האחרים בקבוצת ההשתייכות שלו, מקובל עליהם, ועשוי לזכות אותו באהדתם. הוא מבקש אישור מזולתו בבחינת "אתה ילד טוב". המניע למעשים הוא להיות אהוד ומקובל.

שלב 4: אוריינטציה של "חוק וסדר" כיסוד לקיום החברה - החשיבה בשלב זה מתכוונת לקבלת סמכות של כללים קבועים, מערכת חוקים והסדרים חברתיים. התנהגות טובה או הוגנת נשפטת בהתאם למילוי חובתו של האדם כלפי החוקים המבטיחים את קיומה התקין של החברה.

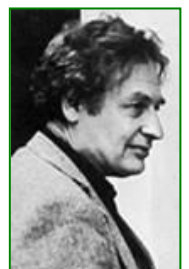
רמה 3: מחויבות ערכית

שלב 5: אוריינטציה על הסכם חברתי, זכויות האדם ורווחתו - אדם בשלב זה נוטה להגדיר מעשה מוסרי במונחים של זכויות הפרט בהתאם להסכמה כללית השוררת בחברה. אין הוא מתעלם מהיבטים משפטיים, אבל הוא מדגיש את האפשרות של שינוי החוקים, אם טובת החברה תדרוש זאת.

שלב 6: אוריינטציה על עקרונות מוסריים אוניברסאליים - אנשים בשלב זה מודרכים בראש ובראשונה על ידי מצפונם, לאור עקרונות נבחרים, עקביים כגון צדק, הדדיות, שוויון, זכויות האדם וכבוד לערך החיים. עקרונות אלה חורגים מעבר למסמך חברתי כתוב כלשהו.

לורנס קולברג **Lawrence Kohlberg** (1927 - 1987)

פסיכולוג התפתחותי אמריקאי. עסק בעיקר בחקר התפתחות קוד המוסר של ילדים. הוא הקדיש שנים רבות למחקר אודות התפתחות השיפוט המוסרי. הוא התמקד ב"מבנים מחשבתיים" של בני אדם, ב"דפוס החשיבה" שלהם, המונחים ביסוד שיפוטם בסוגיות ערכיות. הוא הצליח להבחין במספר שלבים, הבאים זה אחר זה בסדר קבוע, ומהווים בסיס להכרעות של אנשים לגבי דילמות מוסריות.

על התיאוריה של קולברג:

מחקריו של קולברג (1975) על התפתחות השפיטה המוסרית מראים תהליך המצביע על קיומם של 6 שלבים התפתחותיים שהם אוניברסאליים. ששת שלבים אלו חולקו ע"י קולברג ל-3 רמות:

האם ניתן להתקדם בסולם?

הנחת הבסיס היא שאדם רוצה להיות מוסרי. ככל שהאדם מתפתח בהבנתו השכלית, כך מתפתחת מוסריותו. מכאן, שניתן בחינוך הולם להעצים התפתחות מוסרית של צעירים שהיא בעיקרה, התפתחות קוגניטיבית. סולם זה הינו שלבי חשיבה מוסרית. אין מדובר על "אופיי" או "סוג" של אדם מוסרי, אלא על אופן ההתייחסות של האדם לסוגיה אתית שהוא נפגש בה, שמשקפות התפתחות מודעות אתית בתוכו.

כיצד מתקדמים בסולם?

מאחר והנחת היסוד היא שההתפתחות המוסרית היא התפתחות קוגניטיבית, חינוך לאדם מוסרי נעשה באמצעות קונפליקט קוגניטיבי וניסיון לבנות אורח חשיבה חדש: לחשוף את הלומד הצעיר למצבים בהם קונפליקט מוסרי מורכב (שיש מספר פתרונות אפשריים סבירים), בהם הוא יוכל באופן מובנה להבין סוגי פתרונות אפשריים ממספר נקודת המבט של המעורבים בסוגיה.

על המורה לזמן לתלמיד מצבים המעוררים שאילת שאלות, קונפליקט, אי הסכמה, ויכוח, העלאת דעות אחרות, הקשבה לאחר, בחינת נקודות מבט שונות, התנסות במשחקי תפקידים – על מנת להביא את התלמיד לחשוב על בעיה או ליקוי באופן חשיבתו, להכיר יותר נקודות מבט, והיבטים חדשים שלא ראה קודם, המהווים תנאי למעבר לשלב הבא.